

Els heterònims

13/IV/1980

El Diccionari Fabra i la Gran Enciclopèdia Catalana discrepen en la definició del terme heterònim: «Mot escrit de la mateixa manera que un altre de diferent pronúncia i significació», segons el Fabra, i «Dit dels mots procedents d'ètims diferents, però que formen un grup unit pel sentit: marit i muller, cavall i euga, oncle i tia, etc», segons la Gran Enciclopèdia. Si és que aquesta segona definició, recentment publicada, correspon a una terminologia lingüística més actual, segons uns criteris més afinats o unànimement admesos, tal com sembla deduïble d'aquesta discrepància, és evident que caldria modificar la primera, per tal d'acordar la informació d'aquestes dues obres de consulta tan principals.

Els mots que el Diccionari Fabra designa amb el terme heterònim són també anomenats homògrafs. Però aquest terme té un significat més extens: efectivament, hom anomena homògrafs els mots que tenen la mateixa grafia, independentment de la pronúncia, que pot ésser, per tant, igual o diferent. Com a exemple de mots homògrafs el Fabra indica el substantiu faig (nom d'arbre) i la forma faig, del verb fer, és a dir, dos mots que es pronuncien igual. Per tant, tots els heterònims (en el sentit indicat per Fabra) són ahora homògrafs, però no tots els homògrafs són heterònims.

Ara: quins són els heterònims —sempre en el sentit de Fabra— existents en català? Són realment pocs. En tots els que tenim anotats, la diferència de pronúncia prové d'una r final (muda o amb valor fònic) i del diferent valor que poden tenir les vocals, que no distingeix, en tots els casos, l'accent diacrític. Prescindint, ara, de la diversitat dialectal, que podria créixer o reduir la relació, són generalment pronunciatos diferentment els mots següents: pudor (fem), sense r; pudor (masc), amb r; la sèrie triangular, militar, auxiliar, regular, circular, conciliar, capitular, etc, sense r final quan són infinitius i amb r quan són adjectius o noms; llavors, nom plural, amb o tancada, i llavors, adverbial, amb o oberta; te, substantiu, amb e oberta, i te, pronom, amb vocal neutra; la sèrie baldament i baixament (en trobariem segurament més exemples), amb la primera a neutra quan són noms i pronunciada a quan són adverbis; sa, possessiu, amb vocal neutra, i sa, adjectiu, amb a, encara que, en aquest cas, sembla evident que aquest darrer mot s'hauria de marcar amb un diacrític, com mà-tal com propugna Francesc de B. Moil. Com hem dit, és segur que aquesta relació podria ésser ampliada amb d'altres casos.

Albert Jané